

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"תלמידי הגאון"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

158

דיני מאכלי הנוכה | פרשת מקץ - הנוכה תשפ"ה

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

מאכלי חלב וסופגניות בהנוכה

חלב

א יש אומרים שיש לאכול מאכלי גבינה וחלב בהנוכה, לפי שהנס נעשה בחלב והאכילה יהודית את האויב (רמ"א סי' תר"ע ס"ב).

סופגניות [Doughnuts]

ב מנהג קדמון לאכול סופגניות בהנוכה משום שהם מטוגנים בשמן זכר לברכתו והוא זכר לנס (רבינו מיימון בן יוסף אבי הרמב"ם נדפס בקובץ שריד ופליט ירושלים תש"ה) והכוונה זכר לברכה שחל בשמן זית שדלק לח' ימים, וכשאוכלים סופגניות חלביים, מקיימים מנהג של שניהם ביחד. ג טעם נוסף אמרו, כי בהנוכת בית חשמונאים טיהרו את כל המקדש ואילו את אבני המזבח ששיקצום היוונים לא ידעו לטהרם וגנזום (ע"ז דף ג' ע"ב), ולכן נהגו במאכלים שמברכים עליהם דוקא ברכת 'מעין שלש' שבה מזכירין 'על מזבחך' מה שאין מזכירין בברכת המזון, ולכן המנהג הוא דוקא לברך 'על המחיה' על סופגניות בהנוכה, ולא לאכלם בתוך הסעודה כנ"ל (הגרש"ז אויערבאך הליכות שלמה ארחות הלכה).

דיני סופגניות [doughnuts]

חיוב הפרשת חלה בסופגניות

ד עיסה שעושים ממנה מוצר מאפה חייבת בחלה. אמנם אם מבשלים את העיסה נחלקו הפוסקים בדינה. לכן סופגניות כשנעשות מבלילה עבה מקמח ומים כשדעתו לבשלם במים או לטגנם בשמן, נחלקו הפוסקים אם הן מחוייבות בהפרשת חלה. רוב הראשונים ס"ל שהעיסה פטורה מהפרשת חלה שהרי לא נעשה בזה אפיה אלא בבישול, אפילו כשנעשה ע"י בלילה עבה (סתומת המחבר י"ד סי' שכ"ט ס"ג). ה אמנם שי' ר"ת הוא דלא אזלינן בתר דעתו, אלא כיון שנתחייב בשעה שהיא עיסה קודם בישול שוב אינה נפטרת ע"י בישול (ר"ת, ברכות דף ל"ז ע"ב ד"ה לחם).

ו המהר"ם היה נוהג להחמיר כשי' ר"ת ולכן צויה בביתו שיקחו מעט מהעיסה ויאפו אותה, ועי"ז יתחייב בהפרשת חלה בכל העיסה אע"פ דשאר העיסה היה מבשל, וכמבואר בשו"ע (י"ד סי' שכ"ט ס"ד), ולכן כתבו הפוסקים דאפילו כשמבשל או מטגן את כל העיסה, שיפרישו חלה אבל בלא ברכה (ט"ז שו"ך שם, הגרש"ז הירש, מנחת שי סי' כ"ח).

ברכתם 'מזונות' או 'המוציא'

ז כשמבשלים עיסה רגילה הנעשית מקמח ומים שאין עליה דין פת הבא בכיסנין, נחלקו הפוסקים בברכתה, ואפילו כשיש לה צורת לחם, ואפילו אם נתחייבה בחלה כגון שבשעת לישיה דעתו היה לאפותה ואח"כ נמלך ולא אפוא אלא טיגנו בשמן או בשלה במים, י"א דברכתה 'מזונות' דאין שם לחם עליה אלא ע"י אפיה (רוב הראשונים), וי"א דברכתה 'המוציא' מאחר שיש לה צורת לחם (שי' ר"ת, והוא שני דיעות בשו"ע או"ח סי' קס"ח ס"ג).

ח המחבר סותם כדיעה ראשונה שברכתה 'מזונות', ומ"מ מסיק, שירא שמים י' צ"א ידי שניהם ולא יאכל אלא ע"י שיברך ויאכל לחם אחר תחילה, והרמ"א כתב שנהגו להקל לברך 'מזונות' (שם) עכ"פ היכא דלכתחילה בשעת לישיה היה בדעתו לטגנה או לבשלה (מ"ב סק"ה).

סופגניות של זמנינו

ט הסופגניות המצויות כיום בדרך כלל הם נעשים מקמח ומים וע"י טיגון בשמן עמוק, ולכן דינם כנ"ל, והנהוגים כשי' הרמ"א מברכים עליהם 'מזונות', וגם הרבה מאחינו בני הספרדים נוהגים כיום לברך 'מזונות' וכמו שיבואר לקמן (כף החיים קס"ח ק"ז, שו"ת אור לציון ח"ב עמ' צ"ח).

סופגניות בתוך סעודה

י העצה הנ"ל של המחבר לירא שמים לאוכלם רק בתוך הסעודה אינה מועילה כ"כ לסופגניות המצויות היום, דהלא לדיעה ראשונה שברכתן 'מזונות' אין ברכת 'המוציא' פותרתן מטעם שבדרך כלל אין אוכלים אותם בתוך הסעודה לשובע אלא לקינוח בסוף הסעודה וצריכים לברך עליהם 'מזונות' בין כך כדין קינוח בסוף הסעודה אפילו כשבירך 'המוציא' כבר, וא"כ אין ברכת המוציא בתחילת הסעודה פותרתם (ביאה"ל ד"ה יורא, אור לציון תשובה ד' פמ"א, וזאת הברכה לוח ברכות הערה ק"א). יא כמה פוסקים ס"ל שסופגניות המטוגנות בהרבה שמן ברכתן 'מזונות' כדין פת הבא בכיסנין ולא משום טיגון (ט"ז הובא בביאה"ל ד"ה וכל זה) וממילא אם אוכלים אותם בסעודה נכנסים לשאלת 'פת הבא בכיסנין' בתוך הסעודה ודינו מבואר בביאה"ל (סי' קס"ח ס"ח ד"ה טעונים, ועי' מש"כ גליון 298 באריכות). יב וכיון שכן, יתכן שעדיף לא לאוכלם בתוך הסעודה, שהרי אם אוכלים אותם בתוך הסעודה נכנסים לשאלה האם לברך 'מזונות' אפילו בתוך הסעודה. ולכן כתבו כמה פוסקים שעדיף לאוכלם שלא בתוך הסעודה ולברך עליהם 'מזונות' (הגרש"ז א, קונטרס מבקשי תורה, שו"ת אור לציון ה"ל).

קביעת סעודה על סופגניות

יג קיים נפקא מינה אם ברכתן 'מזונות' משום 'פת הבא בכיסנין' (אות י"א) או משום טיגון (אות ז') לגבי דין קביעת סעודה עליהם, דאם הוא משום טיגון אין חילוק כמה סופגניות אוכלים ואפילו אם אוכלים בשיעור כדי סעודה עדיין ברכתן 'מזונות' (מ"ב שם סק"ע) והטעם מפני שלא נחשב לפת כלל אלא למיני קדירה.

יד אבל אם משום 'פת הבא בכיסנין', אזי ברכתן 'מזונות' רק כל זמן שלא קובעים סעודה עליהם, ואם קובעים סעודה עליהם ברכתן 'המוציא' וברכת המזון [כמו שהארכנו כבר בגליון ח"ח 17], אלא לדיעה ראשונה (לעיל אות ז') הרי דין 'טיגון' מבטל דין 'פת הבא בכיסנין' ולעולם ברכתן 'מזונות', ולדעת ר"ת מברך המוציא וברכת המזון (ביאה"ל שם).

כשאופים העיסה אחר טיגון

טו כל הדין שעיסה המטוגנת בשמן או שנתבשלה במים פטורה מחלה וברכתה 'מזונות' הוא רק באופן שלא נאפה אח"כ, אבל אם נאפה אח"כ בתנור דינו כפת לכל דבר וחייבת בהפרשת חלה (שו"ע י"ד סי' שכ"ט ס"ח), וברכתה 'המוציא' וברכה מ"ז (שו"ע או"ח סי' קס"ח ס"ד).

טז **בייגל אמריקאי.** ולכן 'בייגל אמריקאי המקורי' [לחמניה עגולה עם חור באמצע] שנעשה קודם ע"י בישול ואח"כ נאפה ברכתו 'המוציא'.

יז **סופגניות.** ויש לציין שיש מאפיות שגם בסופגניות אופים אותן בתנור בלי טיגון כלל, ויש גם, שקודם מטגנים אותם ואח"כ אופים אותן בתנור, ואז ברכתן 'מזונות' רק משום דין של 'פת הבא בכיסנין' כשהן מתוקים הרבה ונעשה ע"י הרבה שמן וסוכר, ולא משום טיגון, ואז אם קובעים סעודה עליהן לכו"ע צריכים לברך 'המוציא' וברכת המזון כדין פת הבא בכיסנין וכנ"ל.

לחם חלבי

יח אסור לעשות עיסת לחם חלבית בכדי לאפות הימנו לחם חלבי וכן אסור לעשות עיסה בשרית, כיון שאינו ניכר על הלחם אם הוא בשרי או חלבי וחיישינן שמא יבוא לאכלו עם המין השני, ואם לש או אפה לחם חלבי או בשרי הפת נאסרת באכילה אפילו לאכלו בפני עצמו (שו"ע י"ד סי' צ"ז ס"א) אולם מותר למכרו לעכ"ם (פרי תואר הובא בדרכ"ת סק"ב).

יט דבר מועט. יש שני אופני היתר שהותר לאפות פת חלבית או בשרית, הראשון הוא אם הוא דבר מועט דהיינו פת לסעודה אחת (ש"ע שם) או ליום אחד (רמ"א שם) אז מותר.

כ היכר בפת. יש עוד היתר והוא היכר שעושה היכר בפת כגון שמן ג'ה צורתו קודם אפיה (ש"ע שם), אבל אם אפה בלי היכר אינו מועיל לעשות היכר אחר שכבר נאפה שהרי כבר נאסר משעת אפיה (חוו"ד סק"ו ופמ"ג סק"א).

כא הא דמהני שינוי בפת, הוא רק לבני ביתו, אבל למכור בשוק לא מהני דאין כולם מכירים את סימניו ואין לסמוך שבעל החנות יודיע לכל הקונים כי לפעמים שוכח להודיע (מהר"ט הובא בפתח"ת סק"ג). אמנם יש מביאים דבעיירות הגדולות נהגו בכל תפוצות ישראל לאפות פת חלבי בשינוי ומוכרים גם לאורחים באופן שהוא מפורסם שהוא פת חלבי (יד יהודה הקצר סק"ז).

כב פיצה. עיטה שניכר לכל שהיא חלבית מותר לאפותה ולכן פיצה שעצם מהותה היא חלבית וניכרת הגבינה עליה מותר גם בלי היכר (יד יהודה שם סק"ח), ולכן מותר לחתכה לחתיכות מרובעות או משולשות, ואין המשולש מהווה כסימן [ויש לציין שלאחרונה הרבה אופים פיצה בשרית, וצריכים להיזהר שיהיה ברור לכל שהיא בשרית].

סופגניות חלביים

כג לפי הנ"ל דנו הפוסקים האין מותר לעשות סופגניות מעיסה שמעורב בו חלב בלי לעשות היכר עליהם בשעת אפיה.

כד מיני מתיקה. ולמעשה סומכים על סברת אחרונים ש"ל דלא נאמר דין זה אלא בפת או שאר עיסה שדרך הוא לאכול המאפה ממש עם בשר או חלב, אבל מיני מתיקה כגון עוגיות, עוגה וסופגניות חלביים שאין הדרך לאכלם ממש יחד עם בשר, אלא אחריהם לקינוח, בזה לא גזרו דין זה ומותר לעשותם חלביים (ש"ת מהר"ט ח"ב י"ד סי' ח"י, חכ"א).

כה ולכן כיון שאף אחד אינו נותן חתיכת בשר ממש על הסופגניה, וכל החשש הוא לאכול סופגניה תוך ששעו לאכילת בשר דהוה קיל טפי, בזה לא חיישינן באיסור זה ומותר (יד יהודה סק"ו).

כו והנפקא מינה יהיה להיפך שאסור לאפות עוגה בשרית אפילו אם הוא מיני מתיקה מאחר שכן הוא הדרך הוא לאכול עוגה יחד עם קפה חלבי.

כז לסמן סופגניות חלביים. אבל באופן מעשי, הציבור כן מתבלבלים לדעת אילו סופגניות חלביות ואילו פרווה, ולכן הנהיגו וועד הכשרות של העדה"ח לקבוע סימן מוכר לסופגניות חלביות עם שלטים בחנויות המציינים לכן, והמעודכן לשנה זו [תשפ"ה] שכל סופגנייה חלבי יש גלון כחול בכיתוב 'חלבי'.

כח ויש לציין שעל כרחק גם הם סומכים על הטעמים הנ"ל שמעיקר הדין אין צריכים היכר, שהרי אם היו צריכים היכר מעיקר הדין, לא היה מועיל כלל זה שעושים סימן והיכר אחרי האפיה בעיסה חלבית וכו', אלא שהם עושים את ההיכר ליתר ביטחון כדי שלמעשה לא יבואו לידי טעות.

המתנה ששעו אחרי כמה מיני אוכלים

תבשיל של בשר

כט תפוח אדמה מטשולנט. אם אכל רק תפוח אדמה בלי שום בשר או רוטב דינו כתבשיל של בשר, לדעת המחבר אינו צריך להמתין ששעו אבל חוב הוא ליטול ידיו לפני אכילת גבינה (ש"ע י"ד סי' פ"ט ס"ג), ולדעת הרמ"א צריך להמתין ששעו אחרי אכילת התפוח"א וכן הוא מנהג בני אשכנז (רמ"א שם) וגם מנהג בני ספרד (ב"י או"ח סי' קע"ג, כף החיים סי' פ"ט סק"נ).

ל טעם תבשיל של בשר. אם רק טעם תבשיל של בשר ולא בלעו, אין צריך להמתין ששעו (הג' חכמת שלמה, מ"ר' כ"ק מון גאב"ד ירושלים בעל שערי טוביה).

לא מרק של בשר. אם אכל רק המרק של מרק בשר או עוף, אם מה שאכל הוא צלול בלי שום חתיכת בשר בתוכו, נחלקו הפוסקים אם דינו כבשר עצמו (ב"י הובא בט"ז) או כתבשיל של בשר (יש"ש פ"ח סי"ה הובא בט"ז שם), ומ"מ לדעת הרמ"א בכל אופן צריך להמתין אחרי ששעו כנ"ל.

הגליון נתרם ע"י הררה"ח ר' יהושע שמואל בלייער ורעיתו שיהיו העומדים לימין המערכת 'חוקי חיים' לע"נ וקנינו ראש משפחתנו שמוסר נפשו להדליק ולהלהיב לבבות ישראל ולשמור על קדושת ישראל ע"י ביורוי יוחסי ישראל בבית דין דלונדון,

הרה"ח ר' יהושע העשיל ב"ר יוסף יהודה

זאננענשיין זצ"ל

רב בית הכנסת פאטענעהיים לונדון יצ"ו
נפטר אור לה' רחנובה כ"ט כסלו תשמ"ז
יום הסתלקות רבו האדמו"ר מהוסיאטין זצ"ל שנת תש"ט

קדרה בשרית

לב אם בישל דבר פרווה בקדרה בשרית אפילו אם הוא בן יומו דהיינו שבישל בו לפני כן בשר תוך עשרים וארבע שעות, כל שהקדרה כעת נקייה, מותר לאכול אחרי המאכל שהוא פרווה מאכלי חלב מיד ואינו צריך להמתין כלל (רמ"א שם).

לכלוך הקדרה

לג מרק ירקות אחרי בישול בשר. בישל בשר בסיר ואח"כ רוקן הבשר מהסיר אבל לא הדיחוהו היטב, באופן שנשאר שאריות מועטות של שומן בשר ואח"כ בישל בו משהו פרווה כגון מרק ירקות, האוכל את המרק אינו צריך להמתין אחרי ששעו כדי לאכול מאכלי חלב (ש"ך י"ד פ"ט סק"ט).

לד

אלא שיש פוסקים דס"ל שדוקא כשיש במרק ששים פעמים יותר מהשאריות של הבשר, אזי אין צריכים להמתין ששעו (א"ר או"ח סי' קע"ג) או עכ"פ באופן שבדאי לא מורגש הטעם בשרי בתוך התבשיל (יד יהודה שם), ויש שמתירים אפילו כשאין ששים במרק נגד השאריות (יד יהודה ארוך סק"ה בדעת הש"ך, ערוך השלחן סי' פ"ט סק"ג), והטעם מבואר שכוון שלא נתכוון כלל שישאר שם ממשות של בשר ואין כוונתו אלא להשתמש בקדרה רק שלא טרח להדיחו יפה ואין כוונתו כלל לאכילת טעם בשר לא גזרו בו שלא לאכול אחרי גבינה (יד יהודה שם).

שמן שטיגנו בו 'שניצל' ואח"כ ציפ'ס

לה אם טיגן 'שניצל' בשמן ואח"כ הוציא את 'שניצל' ובאותו שמן טיגן ציפ'ס, כשאוכלים רק את הציפ'ס, נשאלת השאלה, האם צריכים להמתין ששעו. יש שרצו לטעון שאין צריכים להמתין ששעו משום שהוא דומה לציור של לכלוך הקדרה (לעיל אות לג) שא"צ להמתין ששעו מאחר שלא כיוון שיתן הבשר טעם בתבשיל, וגם כאן אין כוונתו הציפ'ס יקבל טעם מהשניצל.

לו

אבל זה אינו, משום שדומה יותר למרק שבישל בו עוף שכשאוכל רק את המרק צריך להמתין ששעו (לעיל אות לא), וכן השמן דינו כתבשיל של בשר ובכל חתיכת תפוח"א יש בו מהתבשיל של בשר בעין וממילא צריכים להמתין אחרי ששעו, ואינו דומה לקדרה מלוכלכת שהתם אין כוונתו רק להשתמש בקדרה והלכלוך בטל מחמת מיעוטו ואי חשיבותו וכמאן דליתא דמי, וגם, בקדרה הדין הוא חידוש, ולכן הבו דלא להוסיף עלה באופן שאוכל מתבשיל בשר בעין, וכן נוקטים כמעט כל הפוסקים (נועם הלכה סי' ב' הע' ס"ו, הגר"ח קנייבסקי, הגר"ע אויערבאך ועוד).

לז

מסעדות. ולכן כשקונים ציפ'ס וכדומה במסעדה בשרית, יתכן מאד שמתגנים אותם באותו שמן שמתגנים בהם 'שניצל' ולכן אין לאכול אחריהם מאכלי חלב תוך ששעו, אם לא שהוברר אחרת.

שמן של 'שניצל' בתחתית של 'לאטקע'

לח שאלה. אחד טיגן 'שניצל' במחבת והוציאו ושמו אותן בתבנית אלומיניום ואח"כ הוציא אותן ונשאר בתחתית התבנית קצת שמן מהשניצל, ואח"כ שם 'לאטקעס' באותה תבנית בתוך שאריות השמן מהשניצל, והשאלה היא כשאוכלים את הלאטקעס האם צריכים להמתין אחריהן ששעו.

לט תשובה. צריכים להמתין ששעו, והטעם משום שלמעשה הוא אכל את השמן של השניצל הנמצא בתחתית הלאטקעס, וכמו שאם היה מקנה אצבעו בתחתית התבנית והיה אוכל את הנמצא באצבעו היה צריך להמתין ששעו, כמו כן כשאותו שמן מונח בתחתית הלאטקע הוא בעין שם, צריך להמתין ששעו, ואין לדמותו לכללוך הקדרה (לעיל אות לג) ששם הלכלוך אינו בעין אלא הוא מעורב ובטל בתוך התבשיל.

"חדר הוראה"
שבתות נפתח יחד עם שנת הלימודים תשפ"א
בראשת הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

בס"ד כסלו תשפ"א

לשאלת רבים

לגבי המוצרים הבייתים המאושרים על ידינו עם הלוגו, כשמצויין מתחת הלוגו ש'כל המוצרים הם בד"ץ העדה החרדית', אנו מוודאים שכן הוא, וכשמופיע רק הלוגו בלי כיתוב תחתיו, אז המוצרים הם רק מההשגחות המובחרות בד"ץ עדה החרדית או הרב לאנדא ב"ב והמאושר על ידינו

בברכת יאכלו ענווים וישבעו

התנהלה

פקס: 052-5331090 | 052-5331090 | 052-5331090 | 052-5331090

נתרם לע"נ האשה
מרת ריזל
אשת ר'
משה בלייער
כ"ה כסלו תר"י | ט"א

משגרים אנו ברכת
מזל טוב לידידנו ראש
המגניהים של הגליון
הרה"ג ר' שלמה
זלמן ווידער
שליט"א

לרגל לידת בתו חנה מרים
במזל"ט שתזכו לגדלה
לתורה להופה ולמעש"ט

הקידוש ותקיים בביהמ"ד
'שערי בינה' - גני רוממה
שחרית 8:15